

תקשורת וחברה

הוראות לנבחנים

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים:

פרק ראשון: 46 נקודות

פרק שני: 39 נקודות

פרק שלישי: 15 נקודות

סך-הכול 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין

ד. הוראות מיוחדות: בתשובותיכם התבססו על החומר שנלמד בכיתה.

ענו על מספר השאלות הנדרש בשאלון. המעריך יקרא ויעריך את מספר התשובות הנדרש בלבד, לפי סדר כתיבתן במחברת, ולא יתייחס לתשובות נוספות.

כתבו במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונכם לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
כתבו "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. כתיבת טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה!

בשאלון זה 9 עמודים.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

המשך מעבר לדף

השאלות

פרק ראשון (46 נקודות)

בפרק זה ענו על שלוש שאלות על-פי ההנחיות שלהלן.

ענו על שתי השאלות 1-2 – שאלות חובה (בסך-הכול – 32 נקודות)

ועל שאלה אחת מבין השאלות 3-4 (לכל שאלה – 14 נקודות).

ענו על שתי השאלות 1-2 (לכל שאלה – 16 נקודות).

ביום שישי, 5.3.21, נערכה הפגנה באום אל-פחם שבה השתתפו אלפי מפגינים, ערבים ויהודים. המפגינים מחו נגד הטיפול הכושל של המשטרה באלימות ובפשיעה בחברה הערבית. במהלך ההפגנה הגיע למקום חבר הכנסת, מר מנסור עבאס, יו"ר מפלגת רע"מ (הרשימה הערבית המאוחדת). כמה מפגינים ערבים קיללו אותו וגירשו אותו מן המקום. האירוע סוקר במהדורות החדשות של שלושת ערוצי הטלוויזיה המרכזיים (כאן 11, קשת 12, רשת 13).

בכתבה שהתפרסמה באתר "העין השביעית" (אתר אינטרנט העוסק בביקורת התקשורת), נמתחה ביקורת על ההבדלים בין הערוצים המסחריים 12 ו-13 ובין הערוץ הציבורי "כאן 11" בסיקור ההפגנה.

לפניכם כמה דוגמאות לדברים שנכתבו בכתבה:

- **בחדשות ערוץ 13** – הדיווח על ההפגנה התרכז באירוע האלימות נגד עבאס, כמעט ללא פירוט לגבי ההפגנה העצומה והסיפור מאחוריה. הצילום בו נראים המפגינים מקללים את עבאס ומגרשים אותו שודר שוב ושוב לפחות 6 פעמים. הכתב עלי מוגרבי, שדיווח מהשטח, ניסה לומר כמה מילים על ההפגנה עצמה, אך השידור חזר במהירות לאולפן והמגישה אילה חסון סיכמה את האירוע במשפט: "אלימות קשה בהפגנה".
- **בחדשות ערוץ 12** – הכתב בשטח החל לדווח על ההפגנה ותיאר אותה כ"מגה-אירוע" (אירוע רב-משתתפים). אך למרות זאת, הכותרת שהתנוססה על המסך הייתה: "המתקפה נגד מנסור עבאס". המגיש דני קושמרו אמר במהלך השידור כי "מה שיזכרו מן ההפגנה זה בעיקר איך מפגינים ערבים תקפו ח"כ ערבי".
- **בחדשות ערוץ כאן 11** – סיקור ההפגנה התמקד בסדר הגודל הענק שלה, במגוון המפגינים ובמסרים שהוצגו במרכזה. רק בסוף הדיווח התייחסו לאירוע האלימות נגד עבאס והיחס אליו היה כאל אירוע שולי.

(מעובד על פי: עידן רינג, "מציאויות מקבילות", העין השביעית, 7 במרץ 2021)

שאלה 1

- א. (9 נק') הסבירו מהו **מסגור**. כתבו כיצד מסגור כל אחד משלושת הערוצים את ההפגנה באום-אל-פחם, והסבירו את ההבדל ביניהם במסגור ההפגנה.
- ב. (3 נק') הסבירו סיבה אפשרית **אחת** להבדל בין הערוצים במסגור ההפגנה באום אל-פחם.
- ג. (4 נק') כיצד לדעתכם ישפיע ההבדל בין הערוצים במסגור ההפגנה על **הבניית המציאות** של הצופים?

שאלה 2

- א. (6 נק') ציינו **שלושה קריטריונים לקביעת ערך חדשותי**. הסבירו – על-פי כל אחד מן הקריטריונים האלה – מדוע בחרה התקשורת לסקר את ההפגנה.
- ב. (6 נק') הסבירו את המושגים **חדשות קשות** ו**חדשות רכות**. לאיזה מבין שני סוגי החדשות שייך הדיווח על ההפגנה? נמקו את התשובה.
- ג. (4 נק') מהי לדעתכם החשיבות שיש בקיומו של אתר מסוג "העין השביעית", המפרסם ביקורת על עבודת התקשורת?

ענו על אחת מבין השאלות 3-4 (לכל שאלה – 14 נקודות).

שאלה 3

לאחרונה נערך בכנסת דיון על העלאת מחירים של משקאות עתירי סוכר, במטרה לעודד את הציבור להפחית בצריכת מזון ומשקאות התורמים למגפות ההשמנה והסוכרת. בדיון הופיעו נציגים מטעם משרד הבריאות, שהסבירו מדוע כדאי להפחית בצריכת משקאות ממותקים, ומן הצד השני – נציגים של חברת המשקאות "קוקה קולה", שהביעו את התנגדותם להעלאת המחיר.

הדיון הוצג במהדורות החדשות של ערוצי הטלוויזיה 11 ו-13. לעומת זאת, הדיון לא הוצג במהדורות החדשות של ערוץ 12. באתר "העין השביעית" נמתחה ביקורת על כך שמהדורת החדשות בערוץ 12, שהיא מהדורת החדשות הפופולרית בישראל, נמנעה מלשדר את הדיון כיוון שבעלי הערוץ הם גם הבעלים של חברת "קוקה קולה". עוד נכתב כי ערוץ 12 מדווח מדי פעם באופן מחמיא למשקה "קוקה קולה".

נמעוד על-פי: אורן פרסיקו, "בשירות בעלי הבית, בחדשות 12 הכריזו מלחמה במס על משקאות ממותקים", העין השביעית, 4 באוגוסט 2021; שוקי טאוסקי, "בקשת: צרצרים", העין השביעית, 8 בדצמבר 2021

(7 נק') א. הסבירו את המושג **בעלות צולבת**. כתבו כיצד הבעלות הצולבת יכולה לפגוע בפעולת התקשורת במדינה דמוקרטית, והביאו דוגמה **אחת** לכך מתוך הקטע.

(7 נק') ב. מה הייתה לדעתכם הדילמה שעמדה בפני עורכי מהדורת החדשות של ערוץ 12 כשהחליטו לא לשדר את הדיון בכנסת? נמקו את התשובה.

שאלה 4

בעקבות התפרצות וירוס הקורונה הופצו שמועות ו"פייק ניוז" בנוגע לממדי המגפה ולנזקה, וכן ליעילות החיסונים. חברות הטכנולוגיה, כגון פייסבוק וגוגל, פתחו במאבק נגד הפצת ה"פייק ניוז" ברשתות החברתיות. לדוגמה, כשהן זיהו משתמש המחפש מידע על הנושא, הן הפנו אותו לאתר של משרד הבריאות האמריקאי, שסיפק את המידע הרשמי בנוגע למגפה. כמו כן, הן שיתפו פעולה עם מקורות מהימנים כדי להזהיר את הגולשים מפני מידע שקרי ולמחוק אותו מן הרשת.

גם בישראל נאבקו כלי התקשורת בהפצת שמועות ו"פייק ניוז": מהדורות החדשות בטלוויזיה אירחו מדי ערב את אנשי משרד הבריאות ורופאים בכירים, שהשתתפו כפרשנים, הציגו מידע מדעי, וקראו לציבור להתחסן.

(8 נק') א. מה הן **"פייק ניוז"**? הסבירו מה יכולה להיות הדילמה של חברות הטכנולוגיה (גוגל ופייסבוק) בבואן להילחם בהפצת "פייק ניוז" ברשתות החברתיות? השתמשו בתשובה במושג **חופש הביטוי**.

(6 נק') ב. ציינו **שלושה** תפקידים של התקשורת (מבין **חמשת תפקידי התקשורת** הקיימים) אשר באים לידי ביטוי בקטע. הסבירו כל תפקיד, והביאו דוגמה מתוך הקטע לכל אחד משלושת התפקידים שציננתם.

פרק שני (39 נקודות)

ענו על שלוש מבין השאלות 5–9 (לכל שאלה – 13 נקודות).

שאלה 5

"משחקי הדיונון" היא סדרת מתח ואימה דרום-קוריאנית המשודרת ברשת נטפליקס (Netflix). הסדרה זכתה להצלחה רבה ברחבי העולם, והפכה לסדרה הנצפית ביותר ב־90 מדינות, ביניהן ישראל.

עלילת הסדרה מתמקדת בקבוצה של צעירים הנקלעת למקום זר ונאלצת להתחרות בשורה של אתגרים קטלניים. גורלם תלוי בשאלה אם יוכלו להתקדם במשחקי הישרדות, לפתור חידות בזמן קצוב וגם להילחם זה בזו עד המוות. משתתפים שנפסלים במהלך המשחקים מוצאים להורג, ולמנצח במשחק מובטח סכום כסף גדול. כבר מהפרק הראשון נחשף הצופה לאלמות קיצוניות. הסדרה הביאה לתופעות יוצאות דופן במדינות רבות – מאסיה ועד אמריקה, כגון מכירה של מוצרים נלווים (מרצ'נדייז), אתגרי טיקטוק, ממים, ועוד.

הסדרה עוררה דיון ציבורי ותקשורתי בנוגע להשלכות שיש לשידור תכנים אלימים על ילדים ובני נוער.

(5 נק') א. הסבירו את המושג **גלובליזציה**, וכתבו כיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע.

(8 נק') ב. הסבירו מהו **תהליך החברות**, ומה תפקידה של התקשורת בתהליך זה.

הסבירו מה יכולה להיות ההשפעה של צפייה בתכנים אלימים, כמתואר בקטע, על תהליך החברות של ילדים ובני נוער.

שאלה 6

קראו את הקטע, התבוננו בתמונות, וענו על השאלות שלאחריהם.

"שוות משוות" הוא קמפיין רשת ויראלי, הקורא להשוות את השכר של נשים וגברים. הקמפיין התחיל מכמה פוסטים של נשים אקטיביסטיות ברשת, והצטרפו אליו מאות מנהלי חברות, ארגונים חברתיים ואנשים פרטיים – גברים ונשים. לאות הזדהות, רבים מהם העלו את תמונתם תחת ההאשטג #שוות_משוות: סוגרות את פערי השכר.

בעקבות הקמפיין החלו להתקבל תגובות מנשים שאזרו אומץ לבקש העלאת שכר. כמו כן, מנהלים בכירים בחברות הייטק דיווחו שפנו למחלקת משאבי אנוש כדי לברר אם ישנם פערים בשכר בין גברים לנשים ומה אפשר לעשות כדי למנוע אותם. אחת ממנהלות הקמפיין סיפרה: "נקודת השיא של הקמפיין הייתה כאשר באותו סוף השבוע כמעט כל עיתון בישראל התייחס לסוגיית פערי השכר".

(מעובד על-פי: אריאל פלג, "נבוכ בכלל לכתוב את זה: כך נולד הקמפיין הוויראלי לסגירת פערי השכר", גלובס, 25 באוקטובר 2021)

מתוך: הקמפיין #שוות_משוות: סוגרות את פערי השכר

- 6) (נק') א. הסבירו את המושג **אקטיביזם חברתי**, ותארו כיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע ובתמונה.
- 7) (נק') ב. הסבירו את **מודל קביעת סדר היום**. ציינו אילו מבין שלושת סדרי היום באים לידי ביטוי בקטע, והביאו דוגמה מתוך הקטע לכל אחד מסדרי היום שציניתם.

שאלה 7

לאחרונה נמתחה ביקורת קשה על התנהלותם של פוליטיקאים ברשת החברתית "טיקטוק". נכתב בה בין היתר כי "הפוליטיקאים שב'טיקטוק' פשוט עושים את זה לא נכון. הם מפיצים בפלטפורמה סרטונים שצולמו לרוחב, נואמים בעמידה מול המצלמה, וגרוע מזה – הם מנסים להיראות עדכניים מבלי להבין את המהות [של "טיקטוק"]... הם מצלמים סרטונים מטופשים להחריד..."

על שרת התחבורה, הגברת מרב מיכאלי, נכתב כך: "מיכאלי פועלת בתוך מדיום של צעירים – יש לה יותר מחמישים אלף עוקבים באפליקציה ונראה שהיא מאוד משתדלת להתאים עצמה לעידן החדש אבל זה לא עובד וזה לא יכול לעבוד. היא אשה בת 54. זה לא אמור לעבוד."

על ראש הממשלה, מר נפתלי בנט, נכתב כי הוא נעזר בבנו יוני בן החמש עשרה, שהוא כוכב טיקטוק עם עשרות אלפי עוקבים.

(מעובד על-פי: ניסן שור, "פוליטיקאים, עזבו את טיקטוק. אתם רק מתבזים", הארץ, 5 באוגוסט 2021; הגר בוחבוט, "פוליטיקאים, לא ככה עושים טיקטוק", ynet, 10 בפברואר 2021; שי רגב, "אתם קובעים: מי מהפוליטיקאים הישראלים הוא מלך הטיקטוק?", מעריב, 23 בפברואר 2021)

(6 נק') א. הסבירו את המושגים **מהגר דיגיטלי ויליד דיגיטלי**, וכיצד כל אחד מן המושגים האלה בא לידי ביטוי בקטע.

(7 נק') ב. הסבירו מהי **מדיה מסורתית** ומהי **מדיה דיגיטלית**. הציגו שני יתרונות שהפוליטיקאים יכולים להפיק מן המדיה הדיגיטלית.

שאלה 8

בשנים האחרונות, ובמיוחד בעקבות פעילותה של תנועת Me Too (תנועה חברתית שיוצאת נגד תקיפות מיניות), גדל הסיקור התקשורתי של תקיפות מיניות בקהילות שונות, ובהן הקהילה החרדית.

נושא התקיפות המיניות עלה לראשונה על סדר היום של התקשורת בישראל לאחר שהתפרסמו כתבות תחקיר שחשפו מקרים של תקיפה מינית. לעומת זאת, נושא זה לא עלה על סדר היום של התקשורת החרדית. ואולם, לאחרונה חל שינוי, והתקשורת החרדית החלה גם היא לעסוק בנושא, למרות התנגדות חריפה של כמה מאמצעי התקשורת החרדים.

העיסוק של התקשורת החרדית בתקיפות המיניות בתוך הקהילה החרדית שבר את קשר השתיקה סביב הנושא הזה, והוביל לגידול בתלונות נגד עבירות מין ולפעילות חברתית ציבורית. במסגרת פעילות זו הוקמו מעגלי שיח ותמיכה בקורבנות מתוך הקהילה שעברו תקיפה מינית.

(6 נק') א. הסבירו מהי **עיתונות חוקרת**. כתבו על פי הקטע מה הייתה ההשפעה של העיתונות החוקרת.

(7 נק') ב. הסבירו את המושג **תקשורת מגזרית**, וכיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע. הסבירו על פי הקטע מהו החיסרון של התקשורת המגזרית עבור צרכניה.

שאלה 9

מאז שנת 2019 מתנהל משפט נגד ראש הממשלה לשעבר, מר בנימין נתניהו, ונגד מר שאול אלוביץ', שהיה בעלי אתר החדשות "וואלה!". הטענה המרכזית במשפט היא כי בין מר נתניהו ובין מר אלוביץ' התקיים קשר שבמסגרתו קיבל נתניהו לכאורה סיקור אוהד באתר "וואלה!", ובתמורה סייע נתניהו לכאורה לבעליו של האתר לקדם עסקת ענק בעולם התקשורת. אחת העדויות המרכזיות, שנשמעה לאחרונה במשפט, היא עדותו של מר ניר חפץ, שהיה יועץ התקשורת של מר נתניהו. ניר חפץ אמר כך:

"... 'וואלה' היה מיוחד בין כלי התקשורת בישראל. באתר 'וואלה' יכולנו לעצב את התכנים מדי יום. מה שהעברתי לאנשי 'וואלה' היה כמעט תמיד בראש עמוד הבית שלהם. יכולנו כמעט תמיד לשלוט מה תהיה הכותרת של הידיעה הראשית באתר."

עוד אמר חפץ כי שאול אלוביץ' אמר לו: "מה, הם (משפחת נתניהו) לא מבינים שהאתר הזה הוא שלהם?"

חפץ גם אמר כי היה מעורב מטעם ראש הממשלה במינוי אנשי תקשורת, וסיפר כי בעלי האתר לא היו ממנים עורך בכיר בלי אישור של ראש הממשלה ורעייתו.

(מעובד על-פי: גלעד מורג, קובי נחשוני, עינב חלבי, "חפץ: 'אלוביץ' אמר: במשפחת נתניהו לא מבינים שהאתר הזה שלהם?", *ynet*, 22 בנובמבר 2021; נטעאל בנדל, "חפץ: נתניהו ניסה לשדוד את כספי המדינה לצרכים אישיים, ידע שהוא באזור הפלילי", *הארץ*, 7 בדצמבר 2021)

(7 נק') א. הסבירו מהם **קשרי הון-שלטון-עיתון**. הביאו ציטוט מתוך הקטע שבו באים לידי ביטוי קשרי הון-שלטון-עיתון.

(6 נק') ב. הסבירו מהי **תקשורת כרשות רביעית**. הסבירו כיצד יחסי הון-שלטון-עיתון יכולים לפגוע בתפקודה של התקשורת כרשות רביעית במדינה דמוקרטית.

פרק שלישי (15 נקודות)

ענו על שלוש מבין השאלות 10-14 (לכל שאלה – 5 נקודות).

שאלה 10

הסבירו את ההבדל בין **קמפיין פרסום מסחרי** ובין **קמפיין פרסום חברתי**.

שאלה 11

הסבירו מהו **אירוע מדיה**, והביאו דוגמה מן התקשורת לאירוע מדיה ולאירוע שאינו אירוע מדיה.

שאלה 12

הסבירו את הגישה התרבותית-סמיוטית (מודל פסק).

שאלה 13

הסבירו את המושג "**חרדת החמצה**" (FOMO). כתבו כיצד הרשתות החברתיות מעצימות את חרדת ההחמצה, והביאו דוגמה.

שאלה 14

הסבירו את המושג "**הכחדה סימבולית**", והביאו דוגמה לאופן שבו התקשורת נלחמת בתופעת ה"הכחדה הסימבולית".

בהצלחה!